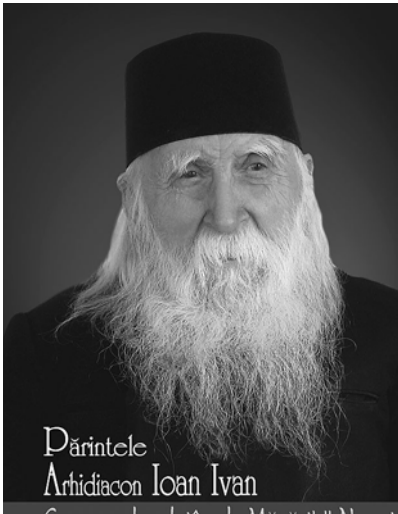

RECENZII

Pr. Arhidiacon Ioan Ivan – *Comoara de sub tâmpla Mănăstirii Neamț*, Editura Trinitas, Iași, 2009, 530 pp.

A apărut la Editura Trinitas cartea *Părintele Arhidiacon Ioan Ivan – Comoara de sub tâmpla Mănăstirii Neamț*, Iași, 2009, 530 p.

E o carte impresionantă ca volum de mărturie, evocări, amintiri, descrieri ale marelui formator de caractere care este Părintele Ivan. Aflat în geana smereniei monastice, directorul și profesorul de seminar a unit în mod unic întru sine blândețea și fermitatea, seriozitatea și bonomia, profunzimea teologică și simplitatea neostentativă, rugăciunea fierbinte și ajutorarea aproapelui, liturghia și studiul, bunul

simț neaoș și erudiția fină, însingurarea cu Dumnezeu și duhul comunional al seminarului de la Neamț. Părintele Ivan sintetizează în sine toată liniștea și bucuria acestui loc de rai și toată strădania smerită a sihaștrilor nemțeni în istorie, atât de aproape de Dumnezeu și atât de aproape de oameni.

Felul în care slujește, expresiile teologice și patristice de o profunzime și subțirime unice, duhul de lucrător, smerenia și zâmbetul lui, toate acestea au intrat în inima celor ce îl cunosc.

Duhul nemțean de creștinătate are o unicitate aparte: e misionar și eremitic deopotrivă, împletind, paradoxal, liniștea cu lucrarea.

Întâlnim în această carte mărturia de o mare sensibilitate a ierarhilor, monahilor, preoților de parohie sau mirenilor despre acest om, monument de lumina și de simplitatea profundă, mereu nouă și înnoitoare a teologiei. Cei mai mulți dintre colaboratori i-au fost elevi la seminar, ucenici duhovnicești, oameni care au simțit în ochii și în vocea de bas a Părintelui de la Neamț o lumină apusă de demult, venită de undeva din lumea Sfinților Daniil Sihastrul,

Paisie de la Neamț sau Vasile de la Poiana Mărului. Sfințenia nu e ostentativă, nu se cere venerată, nu împarte judecăți valorice aparente, nu se impune alterității, nu sfidează, ea e un fior înmiresmat, un dor de cele veșnice, o vedere alene a celor de dincolo de noi, e puterea bunătății care sfarmă orice sistem axiologic pământesc, e adânc pătrunzătoare în suflet ca o lumină și ca o apă care sparge piatra conformismelor și a prejudecăților.

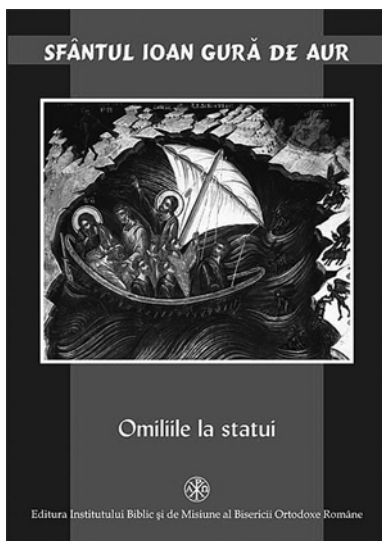
Cartea este o antologie de texte și dincolo de diversitatea

stilurilor se poate stăvedea chipul blând al bătrânului stăjer de la porțile mănăstirii.

Recomandăm această carte monument tuturor celor interesați de valorile netrecătoare ale spiritualității, de credința și istoria Bisericii noastre, dar mai ales de oamenii trecători prin timp care primesc tainic lumina de a fi trecători prin veșnicie.

Pr. Asist. Dr. Ioan Valentin
ISTRATI

Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omiliile la statui*, traducere din limba greacă veche și note de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, 362 pp.

La Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, în anul 2007 a văzut lumina tiparului traducerea operei *Omiliii la statui*, ce-l are ca autor

pe Sfântul Ioan Gură de Aur. Iată că apariția acestei traduceri la care a trudit, cu ani în urmă, Părintele Profesor Dumitru Fecioru bucură acum pe creștinii preocupați de folositoarea zăbavă a cititului operei marelui ierarh. O parte din aceste omilii au mai fost traduse în limba română de Apostol Stoenescu la Noua Tipografie „Profesională”, Dimitrie C. Ionescu la București în anul 1908, cartea însumând 85 de pagini, și de Șt. Bezdechi, la Editura Sfintei Episcopii a Râmnicului-Noului Severin în anul 1938, volumul însumând 227 pagini. Însă Părintele Dumitru Fecioru traduce integral textul acestor *Omilii la statui*. Volumul este prefațat de vrednicul de pomenire – Preafericitul Părinte Patriarh Teoctist care, printre altele, actualizează de

fapt ideea centrală a acestei opere și scrie că *orice situație care devine chinuitoare prin sporirea fricii de primejdiile care se arată tot mai amenințătoare este pentru cel credincios o ocazie de a-și reaminti propriile păcate și a înnoi pocăința pentru ele* (p. 6).

Sfântul Ioan Gură de Aur rostește aceste omilii ce au rămas în istorie cu numele de omilii la statui, într-un moment deosebit din viața creștinilor din Antiohia – locul unde întâia oară, ucenicii s-au numit creștini (Fapte 11, 26). Cuan-tumul neobișnuit al obligațiilor fiscale din acel timp i-au răzvrătit pe antiohieni împotriva conducerii statului și în anul 387, în timpul Postului Mare, ei au dărâmat toate statuile împăratului și ale membrilor familiei sale. Aceste statui erau semnul văzut al autorității împăratului în orice loc al imperiului. Prin dărâmarea lor, locuitorii Antiohiei doreau să înfrunte puterea și demnitatea împărătească.

Faptul acesta a întărit pe împărat și a adus locuitorilor din Antiohia amenințarea cu exterminarea totală. Groaza și disperarea cea mai amară stăpâna asupra tuturor. Orașul întreg era torturat de ideea morții. Era atunci un spectacol jalnic: păgânii fugeau din oraș, iar creștinii așteptau moartea îngroziți. Cei bogați și puternici încercau toate posibilitățile să scape și să fugă din oraș, lăsând totul în părăsire. Cei săraci și lipsiți de putere așteptau îndurerați nimicirea orașului și sfârșitul lor tragic. Era un tablou sumbru și o încordare

sufletească fără precedent în viața tuturor locuitorilor din Antiohia.

În acel timp, Sfântul Ioan Gură de Aur era preot în Antiohia. În astfel de împrejurări, Sfântul Ioan n-a dezertat de la datoria lui de păstor duhovnicesc, n-a părăsit orașul, așa cum au făcut toți filosofii păgâni, ci a rămas pe loc, în mijlocul credincioșilor săi, înfruntând alături de ei amenințările și moartea. În fața exemplului și a îndemnu-rilor sale, masele de credincioși i-au urmat pilda, au rămas pe loc, strângându-se toți în jurul lui.

În primele zece omilii, marele păstor duhovnicesc îi consolează și încurajează pe credincioșii îngroziți, dar face și operă morală, combatând plăcerile și arătând deșertăciunea lucrurilor de aici. Sfântul Ioan îi îndeamnă pe credincioși la statornicie și răbdare, amintindu-le de Iov și răbdarea lui, de niniviteni și pocăința acestora. Le lansează și exortații la pocăință, la schimbarea vieții din rău în bine: Să ne schimbăm viața, să ne îndreptăm și să ne îngrijim de evlavie și de virtute (p. 79). Menționând că este folositoare teama de dregători, Sfântul Ioan îi îndeamnă pe credincioși să conștientizeze și pedeapsa imperială, ce se anunța iminentă: Dumnezeu obișnuiește să facă aceasta. Nu ne pedepsește îndată ce am păcătuit, ci amână pedeapsa, ne dă timp de pocăință, ca să ne îndreptăm și să ne schimbăm viața (...) (Pedeapsirea noastră – n.n.) se întâmplă ca să nu ne încredem, dacă nu ne-am schimbat viața după ce am păcătuit și n-am fost pedepsiți, știind că ne-

greșit vom cădea, când nici nu așteptăm (p. 78). În acele clipe grele, marele păstor sufletesc nu uită să-și mângâie păstoriții: Spui că ți-e tulburat sufletul, că inima îți sângează în fiecare zi în așteptarea morții și a cumplitei urgii? Da, te cred, dar și aceasta ne aduce spor de virtute, pentru că neliniștea și chinul ne măresc evlavia (p. 87). Îi îndeamnă totodată la curaj și la cultivarea nădejzii în Dumnezeu, Care va interveni în favoarea lor, dacă vor da semne de pocăință: Dumnezeu este puternic să pună azi capăt tuturor acestor chinuri! Dar nu pune capăt necazului până ce nu ne va vedea pe toți curați, până nu ne va vedea pe toți întorși la credință și pocăiți (p. 87). Antiohienii sunt îndemnați să nu se teamă de moarte, ci de păcat. Sfântul Ioan le mai vorbește și despre cosmogonie și cosmologie, despre îndumnezeirea zidirii, îi laudă pe cei care ascultă predicile și înfierează și anumite vicii ale lor, precum lăcomia, jurământul strâmb (asupra acestui păcat revine în mai multe omilii), înjurăturile etc.

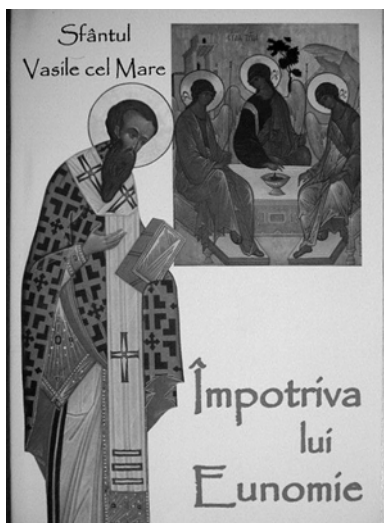
În timpul când Sfântul Ioan rostea aceste omilii, episcopul Flavian a plecat la Constantinopol, spre a cere clemență împăratului. Memoriul în care se cerea clemența împăratului a fost alcătuit de însuși Sfântul Ioan Gură de Aur. Desigur, acest memoriu, de o frumusețe clasică, precum și cuvântările sale celebre au avut darul să îmblânzească și să potolească mânia împăratului, determinându-l să acorde grațierea solicitată.

În ultima parte a omiliilor (11-21), Sfântul Ioan aduce mulțumire lui Dumnezeu pentru iertarea păcatelor săvârșite față de împărat, face pomenirea celor care au fost închiși și pedepsiți din pricina revoltei, iarăși insistă asupra lepădării de jurăminte și asupra faptului că este folositoare frica, vorbește despre post, despre îndemnul Sfântului Pavel, bucurați-vă pururea, despre cultivarea virtuților etc. Omilia a douăzeci și una, finală, anunță rezultatul fericit al intervenției lui Flavian, care aducea amnistierea celor vinovați. Fără de margini a fost atunci și recunoștința credincioșilor din Antiohia față de preotul lor, Ioan, ca și față de episcopul lor, Flavian, care colaboraseră atât de creștinește și au lucrat cu atâta inimă pentru salvarea orașului și a tuturor locuitorilor lui. Succesul pe lângă Teodosie era socotit și succesul Sfântului Ioan. De aceea, numele lui era pe buzele tuturor.

Recomandăm volumul cu căldură tuturor creștinilor însetați de cuvintele Sfântului Ioan, supranumit încă din secolul al VI-lea Gură de Aur, cu deplina convingere că lectura acestei cărți și împlinirea exorțățiilor Sfântului Ioan va aduce spor de credință și de pocăință, de lepădare a relelor și de lucrarea virtuților atât de necesare în urcușul duhovnicesc al fiecărui creștin.

Diac. Drd. Liviu PETCU

Sfântul Vasile cel Mare, *Împotriva lui Eunomie*, traducere și note de Ieromonah Lavrentie Carp, Editura Crigarux, Piatra Neamț, 2007, 210 pp.

Conținutul celor patru volume de mari dimensiuni care cuprind lucrările Sfântului Vasile cel Mare, prezentate în *Patrologia* abatelui Migne este format din opere dogmatice, omilii și cuvântări, lucrări ascetice, liturgice, pedagogice, canonice și corespondență.

Din opera sa, se poate lesne conchide că Vasile nu a acordat timp cercetărilor teologice doar de dragul muncii. Este binecunoscut faptul că, în scurta sa viață, Sfântul Vasile a fost un ferm aderent la credința niceeană. Nu a scris nici o lucrare în care să încerce să expună totalitatea doctrinei creștine într-o manieră sistematică. Dimpotrivă, toate lucrările sale dogmatice au scopul clar de a combate erorile timpului său, în special pe cele ale arienilor și pnevmatomahilor. Cu acest scop în minte,

Vasile și-a scris cele două opere, de maximă importanță: *Împotriva lui Eunomie* și *Despre Sfântul Dub*. Ultima a fost tradusă în limba română în anul 1988 de către Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae și inclusă în colecția *Părinți și scriitori bisericești*, volumul al XII-lea.

La momentul de față, salutăm cu interes și bucurie apariția operei *Împotriva lui Eunomie* a Sfântului Vasile cel Mare, tradusă pentru prima dată în limba română de eruditul ieromonah Lavrentie Carp, licențiat în Teologie Ortodoxă, acum viețuitor la mănăstirea Sihăstria Tarcăului, județul Neamț. Părintele Lavrentie este pasionat de viața și scrierile Sfântului Vasile cel Mare încă din timpul studenției. De atunci a simțit dorința puternică de a citi și a traduce opera marelui Părinte capadocian.

Traducerea tratatului *Împotriva lui Eunomie* a apărut la Editura Crigarux din Piatra Neamț, în anul 2007. Această traducere va fi inclusă și ea în colecția *Părinți și Scriitori bisericești*, care, după cum se știe, va fi adăugită, începând de anul acesta, cu traduceri noi din operele Sfinților Părinți și a scriitorilor bisericești. Demn de menționat este și faptul că lucrarea se bucură și de un amplu și foarte documentat studiu introductiv alcătuit de domnul Daniel Jugrin, în prezent doctorand al

Facultății de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae” din Iași.

Pentru traducerea acestei lucrări a marelui ierarh capadocian, traducătorul a utilizat textul grecesc din colecția J.P. Migne, *Patrologiae Graecae*, vol. XXIX, coloanele 497-768, care păstrează textul integral al celor 5 cărți. De asemenea, traducătorul a mai consultat și ediția critică a lui Bernard Sesboüe, *Contre Eunome* din colecția *Sources Chrétiennes*, no 299 și 305, care conține primele trei cuvinte (capitole). Ultimele două cuvinte (capitole ale cărții) sunt considerate de unii cercetători de dată recentă, în general catolici, neautentice. M-am bucurat atunci când părintele Lavrentie, traducătorul cărții, nu a împărtășit opinia cercetătorilor pomeniți mai sus, neconsiderând întemeiată poziția acestora. În apărarea sa, aduce argumentul că atât Sfântul Grigorie Palama, Sever de Antiohia, cât și alți autori sfinți sau scriitori bisericești din vechime citează și din aceste cărți 4 și 5, deci le consideră autentice. Dacă primele trei sunt de fapt apologii în care Sfântul Vasile cel Mare combate, sub formă de întrebare și răspuns, afirmațiile eretice ale lui Eunomie, cuvintele (capitolele) 4 și 5 sunt debateri ale unor citate biblice și ele se încadrează perfect în șirul logic al cărții. Traducătorul menționează că, *în plus, se poate observa din alte scrieri ale Sfântului Vasile, în limba greacă, că ultimele două cărți se apropie mai*

mult de stilul său. Pe scurt, diferența de stil între primele trei și ultimele două cuvinte provine din abordarea diferită a problematicii, respectiv apologetică și exegetică. Despre acei cercetători, în mare parte catolici, care consideră ca neautentice cuvintele 4 și 5 ale tratatului, înclinăm să credem că dâșii susțin aceasta și pentru faptul că, mai ales în capitolul 5 al cărții, Sfântul Vasile învață că *Dubul Sfânt nu este Fiul al Fiului* și face afirmații clare împotriva ideii de *Filioque* dezvoltată mult mai târziu în catolicism: *Pentru ce nu este și Dubul fiu al Fiului. ... Treimea să nu fie socotită o mulțime necircumscrișă care să dea de bănuț că are fii din fii ca și la oameni* (cuvântul al cincilea, p. 181). Câteva rânduri mai jos, Sfântul Vasile dezvoltă ideea și precizează: *Apostolul a propovăduit limpede că Dubul este din Dumnezeu, spunând că „am luat Dubul cel din Dumnezeu” (I Cor., 2, 12). Și a făcut lucru vădit faptul că se ivește prin Fiul, numindu-L Dub al Fiului, ca și al lui Dumnezeu, ca [dubul] omului. Dar s-a păzit să zică cum că e Fiul al Fiului ca Tatăl cel Unul să fie Dumnezeu, Care rămâne pururea Tată și Care este veșnic Cel ce este; Unul să fie Fiul, născut prin naștere veșnică, fiind fără de început împreună cu Tatăl Fiul adevărat al lui Dumnezeu, Care este pururea Cel ce este, Dumnezeu Cuvântul și Domnul; și Unul să fie Dubul Sfânt,*

Dub Sfânt cu adevărat după cum este scris, împreună slăvit cu Tatăl și cu Fiul, Care e numit și Dub al gurii de proorocul David, Care am învățat că este și deget al lui Dumnezeu de la Domnul, Care spune în Evanghelie: „Eu scot demonii cu degetul lui Dumnezeu” (Lc. 11, 20) (cuvântul al cincilea, p. 182). Unii cercetători ca, A. Smets și M. Van Esbroeck, B. Pruche (acesta din urmă ceva mai prudent) susțin autenticitatea cuvintelor 4 și 5. Însă nu e cazul să dezbatem această problemă în cadrul unei recenzii și nici nu ne propunem aceasta.

*În Nota traducătorului, părintele Lavrentie adaugă faptul că, chiar dacă limba greacă veche are altă topică și cu totul altă structură sintactică și morfologică, este mult mai nuanțată și cu un potențial mai bogat decât limba română, el a preferat ca traducerea să păstreze cât mai mult din stilul autorului, chiar dacă în limba română nu sună tot timpul la fel de bine ca în original. *Dacă aș fi avut puterea de cunoaștere – spune traducătorul – și exprimare ca a Sfântului Vasile, mi-aș fi asumat responsabilitatea de a reface în românește exprimările sale. De vreme ce nu pot avea o asemenea pretenție, pentru ca să nu-l nedreptățesc printr-o traducere defectuoasă, am ales una mai originală, păstrând, pe cât mi-a stat în putere, termeni originali.* Ce-i drept, stilul traducerii este puțin arhaic, însă autorul urmărește ca*

traducerea să fie cât mai aproape de textul grecesc.

Observațiile suplimentare legate de diverși termeni sau modalitatea de traducere au fost inserate prin note explicative în text, atât de binevenite pentru o înțelegere mai exactă și mai corectă a acestuia.

Această lucrare reprezintă de fapt o combatere prelungă a arianismului anomean, în forma unei discuții între Sfântul Vasile și liderul anomean, Eunomie. Dar interesele Sfântului Vasile nu erau în principal polemice, ci apologetice.

Sfântul Vasile dezvoltă în tratatul acesta o teologie adâncă, mai ales atunci când vorbește despre cunoașterea lui Dumnezeu, el polemizând, pe această temă și alte teme dogmatice, precum am precizat, cu Eunomie, eretic arian extremist. Acest eretic, ucenic al lui Aetiu Antiohianul, a dorit să dea, urmând magistrului său, o nouă viață arianismului, pe bază de argumente logice. El susținea că ființa lui Dumnezeu este nenașterea și că omul, știind ce este aceasta, știe implicit ce este Dumnezeu. Eunomie, făcând filosofie abstractă și nu teologie, susținea că Dumnezeu fiind nenăscut, nu poate naște, ca să transmită Celui născut firea Sa. Prin această falsă opinie, Eunomie, erijat în filosof, voia să destrame Treimea, adică pe Dumnezeu Cel personal.

Într-una din epistolele sale (134), vorbind despre firea dumnezeiască, Sfântul Vasile cel Mare

afirmă că *este o realitate care trece dincolo de puterea mea de înțelegere*. Dumnezeu se manifestă prin lucrările sau energiile Sale, iar dacă afirmăm că Îl cunoaștem pe Dumnezeu în energiile Sale, nu făgăduim deloc că ne apropiem de El în însăși ființa Lui. Căci dacă energiile Lui coboară până la noi, ființa Sa rămâne inaccesibilă. Sfântul Vasile face o distincție, însă nu o separare, între ουσΙΑ (ființa) divină transcendentă și inaccesibilă și ενεργια (energiile sau lucrările) revelatoare accesibile.

În primele două cărți ale acestei lucrări, Sfântul Vasile cel Mare aduce argumente pentru dumnezeirea Fiului născut din Tatăl. În cuvântul I, Sfântul Vasile combate absurditatea ce rezultă din identificarea, de către Eunomie, a ființei dumnezeiești cu însușirea nenașterii sau a nedevenirii. Sfântul Vasile scrie că nașterea și nenașterea nu sunt însușiri ale ființei, deci nu indică două ființe deosebite, ci sunt atribuite Persoanelor dumnezeiești. În cartea a II-a, scoate în evidență deosebirea dintre naștere și devenire (facere) în Dumnezeu, în privința Fiului, iar în cartea a III-a se ocupă cu argumentarea scripturistică a dumnezeirii Duhului Sfânt.

Eunomie, ca să arate că timpul a fost înainte de Fiul, afirmă că ființa Fiului a fost născută, nefiind înainte de existența Lui. Sfântul Vasile îl întreabă însă: *Dar ființa Tatălui spui că e mai veche decât propria alcătuire (existența Lui – n.n.)? (...) Dar a zice*

că Dumnezeu nu e înainte de propria întemeiere (de existența Lui – n.n.) și a spune că era înaintea Sa înseamnă aceeași lipsă de minte (cuvântul al II-lea, p. 93).

Sfântul Vasile cel Mare aduce argumente și pentru dumnezeirea Duhului, împotriva lui Eunomie, care, plecând de la faptul că Duhul Sfânt *e numit al treilea*, deducea că e al treilea, fiind de o ființă inferioară chiar Fiului.

Se spune că Eunomie a fost atât de mâhnit de înfrângere, încât n-a mai îndrăznit să replice cât timp Sfântul Vasile a fost în viață (J. Rivière, Saint Basile, Paris, 1925, pp. 13-14).

Lectura acestei cărți necesită totuși un anume efort intelectual și atenție sporită, dar acestea merită depuse pentru că cititorul va fi recompensat de o satisfacție spirituală certă. Această carte nu trebuie citită fugitiv, ci meditativ, nu răsfoind-o sau lecturând repezitor argumentele Sfântului Vasile împotriva ereticului Eunomie, ci contemplând textul și revenind asupra lui, mai ales și pentru că lucrarea este una dogmatică, nefiind accesibilă tuturor, cu ușurință.

În final, ne exprimăm bucuria pentru apariția acestei cărți *Împotriva lui Eunomie* și pentru frumoasa conlucrare a celor doi teologi de viitorime – Părintele Lavrentie Carp și Dl. Daniel Jugrin, doctorand în Teologie Ortodoxă, care au facilitat teologilor români accesul la această operă importantă a Sfântului Vasile cel

Mare ce nu a mai fost tradusă până acum la noi.

Recomandăm cartea cu căldură tuturor iubitorilor de înțelepciune patristică. Marele folos al citirii și aprofundării ei îl vor înțezări și-l vor dobândi cititorii care

vor avea în ea una din călăuzele dogmatice pentru cunoașterea și aprofundarea credinței genuin creștine.

Diac. Drd. Liviu PETCU